

Szpilczyński, Stanisław

Stanisław Sokół 1911-1968

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 13/4, 811-814

1968

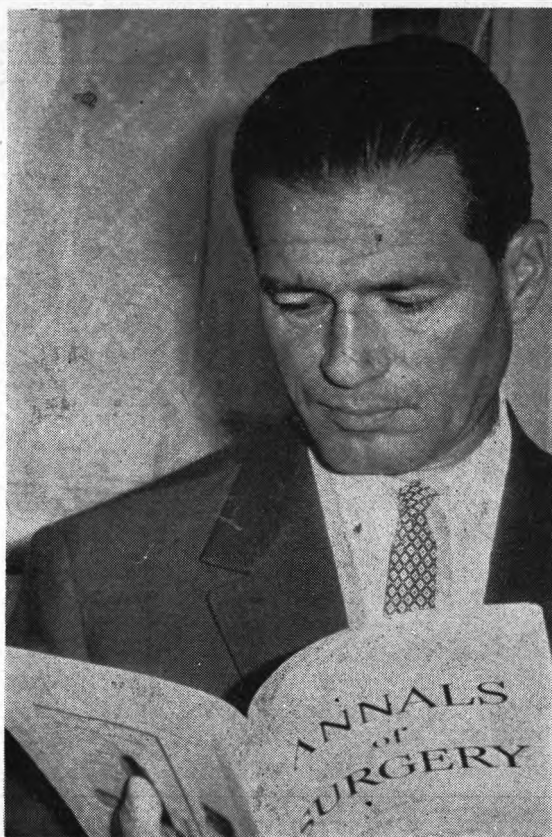
Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

STANISŁAW SOKÓŁ
1911 — 1968

Nagły zgon w dniu 10 maja 1968 r. prof. dra Stanisława Sokoła nappełnił żalem nie tylko Akademię Medyczną w Gdańsku, z którą był związany od przeszło dwudziestu lat, lecz także liczne grono historyków nauki, zwłaszcza historyków medycyny, wśród których był znany z nieznużonej, zawsze pełnej młodzieńczej energii pracowitości, dynamizmu życiowego, wielostronnych zainteresowań. Dały temu wyraz przemówienia wygłoszone nad jego trumną na cmentarzu gdańskim na Srebrzysku, gdzie Stanisław Sokół został pochowany.

Urodził się 2 grudnia 1911 r. w Strzemieszycach Wielkich w pow. będzińskim jako syn Marii z Pianków i Antoniego, robotnika kolejowego. Do szkoły podstawowej uczęszczał w rodzinnym miasteczku, do gimna-

zjum typu humanistycznego — w Olkuszu. Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości, w 1929 r. zapisał się na Wydział Lekarski Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Dyplom lekarza otrzymał 31 października 1935 r. jako drugi spośród kolegów swego roku. Przygotowania do doktoratu przerwała mu obowiązkowa służba wojskowa, którą odbył w Centrum Wyszkożenia Sanitarnego w Warszawie. Po zakończeniu tej służby zaczął praktykować w Szpitalu św. Łazarza w Krakowie, następnie w Szpitalu Miejskim w Sosnowcu. Stopień doktora medycyny osiągnął 4 listopada 1938 r. na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie rozprawy *Dzienniki polskie z punktu widzenia higieny wzroku* (promotorem był prof. W. Gądzikiewicz).

Niezadługo nadszedł okres kampanii wrześniowej, podczas której dr Sokół pełnił obowiązki lekarza w 21 pułku artylerii lekkiej i w Centrum Sanitarnym w Zamościu. Po tej przerwie powrócił na stanowisko asystenta w szpitalu w Sosnowcu. W 1940 r. władze okupacyjne pozbawiły go pracy. Wyjechał wtedy do wsi Łosiny w pow. będzińskim, gdzie był lekarzem domowym Ubezpieczalni Społecznej. Ten krok ułatwił mu zapewne przetrwanie okupacji.

Bezpośrednio po wyzwoleniu, w 1945 r., dr Sokół powołany został do służby w odrodzonym Wojsku Polskim w rejonie Gdańska. Okoliczność ta wpłynęła prawdopodobnie w pewnej mierze na jego dalsze plany życiowe: po zwolnieniu z wojska zgłosił się do pracy w Akademii Medycznej właśnie w Gdańsku. Początkowo (od 1 XII 1947) był asystentem w Klinice Chirurgii Dziecięcej, a następnie (od 1 I 1949) w II Klinice Chirurgicznej. Tutaj, pod światłym kierunkiem prof. K. Dębickiego, rozwijając swoje osobiste walory, a przede wszystkim dzięki swej niestrudzonej pracowitości, ofiarności w stosunku do chorych i szczególnemu umiłowaniu badań naukowych — osiągnął dalsze stopnie kariery życiowej; 1 III 1955 został mianowany docentem, 1 I 1968 profesorem nadzwyczajnym.

Równoległe z pracą dydaktyczną i pedagogiczną prof. Sokół rozwijał i pogłębiał zainteresowania naukowe w dziedzinie kardiologii. Na krótko przed niespodziewanym zgonem napisał do swego przyjaciela (dra E. Stockiego), iż właśnie dokonał 286 operacji wrodzonej wady serca. Prof. Sokół podejmował również wiele innych zabiegów w obrębie klatki piersiowej, jamy brzusznej, szczególnie jednak pasjonowała go chirurgia serca i naczyń. Starał się przy tym wprowadzać coraz nowe ulepszenia techniczne, podnosić metodykę operacyjną. Nie zrażał się przejściowymi niepowodzeniami. Jako jeden z pierwszych w Polsce zaczął propagować chemiczne badanie tkanek mięsnych. W zakresie medycyny i chirurgii ogłosił ok. 50 prac.

Wiadomości swoje pogłębiał zarówno fachową lekturą, jak i bardzo aktywnym udziałem w licznych konferencjach, zebraniach i zjazdach, krajowych i międzynarodowych (Francja, NRD, ZSRR, CSRS). W 1964 r. jako stypendysta państwowy przebywał kilka miesięcy w Danii u profesorów Husfeldta i Söndergaarda. Był członkiem Międzynarodowego Towarzystwa Chirurgów i Międzynarodowego Towarzystwa Chirurgii Sercowo-Naczyniowej. Energią i inicjatywą odznaczał się jego udział w pracach Gdańskiego Towarzystwa Naukowego.

W pasji naukowo-badawczej prof. Sokół nie poprzestał na kardiologii, sięgnął również do zagadnień historyczno-medycznych. Zainteresowania te zaczęły go silnie nurtować po sesji naukowej Polskiej Akademii Nauk *Odrodzenie w Polsce* w 1953 r., która wykazała, że „praca

nad historią medycyny polskiej w tym okresie — jak napisał we wstępie do swej pierwszej książki z tej dziedziny — nie może być uznana za zakończoną [...]. Na tle ogólnego dorobku na polu historii medycyny szczególnie ubogo przedstawia się nasza wiedza o stanie medycyny w Gdańsku [...].”

Dlatego właśnie *Tło społeczne medycyny gdańskiej w epoce odrodzenia* było tematem referatu, z jakim wystąpił na inauguracyjnej konferencji wrocławskiej Pracowni Historii Medycyny Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN w 1955 r. Prof. Sokół przez kilkanaście lat ściśle współpracował z Zakładem Historii Nauki i Techniki PAN i jego wydawnictwami, od 1966 r. był członkiem Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN. Był również członkiem Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny.

Pierwsza książka historyczna prof. Sokoła, *Historia gdańskiego cechu chirurgów* (1957 r.), przygotowana przezeń w ramach działalności w Zespole Historii Medycyny wówczas jeszcze Komitetu, a potem Zakładu, przyniosła mu nagrodę naukową miasta Gdańska. W 1960 r. ukazała się książka prof. Sokoła *Medycyna w Gdańsku w dobie odrodzenia*, a w następnym roku — biografia jednego ze znakomitszych chirurgów polskich, Ludwika Rydygiera; otrzymał za nią nagrodę Polskiego Towarzystwa Chirurgicznego. W 1963 r. wspólnie z M. Pelczarową opublikował książkę *Księgozbiór gdańskich lekarzy Krzysztofa i Henryka Heyllów*. Potem zaś podjął zamierzoną na szerszą skalę pracę nad nie ujętą nigdy dotychczas w całości historią chirurgii w Polsce. W 1967 r. ukazał się pierwszy tom tych dzieł; nad zaawansowanym rękopisem dalszego ciągu dzieła zastała go śmierć.

Prof. Sokół był ponadto autorem ok. 20 artykułów i komunikatów z dziedziny historii medycyny, publikowanych w Polsce i za granicą.

Obok kultywowania zamiłowań historycznomedycznych był też namiętnym kolekcjonerem i znawcą znaków książkowych; zbiór jego liczył ponad 500 ekslibrisów medycznych. Był jednym z nielicznych ostatnio w Polsce ich popularyzatorów. Upodobaniu temu dawał także wyraz w artykułach.

Ogrom pracy i energii, który dał z siebie na polu naukowym i zawodowym, dydaktycznym, pedagogicznym i społecznym, zjednał mu ogólne szczerze uznanie, szacunek i poważanie. Życie prof. Stanisława Sokoła pod wieloma względami może służyć innym za przykład. Przykład umiejętności łączenia trudnego, wysoko wyspecjalizowanego zawodu — jakim jest chirurgia, z aktywnym uprawianiem zamiłowań o szerokim horyzoncie humanistycznym — czym jest historia medycyny, i aspekcie estetycznym — czym jest bibliofilstwo medyczne. Przykład będzie miał tym większe znaczenie, im więcej znajdzie naśladowców w młodszej generacji tych, którzy mieli szczęście znać prof. Stanisława Sokoła.

Ex opere artifex agnoscitur!

Stanisław Szpilczyński

WYKAZ PRAC PROF. STANISŁAWA SOKOŁA Z ZAKRESU HISTORII MEDYCyny

1. *W setną rocznicę urodzin Rydygiera*. „Polski Przegląd Chirurgiczny”, nr 5/1950.
2. *Współczesny polski ekslibris lekarski*. „Polski Tygodnik Lekarski”, nry 36 i 37/1954.

3. *Eustachy Helwell leczył jednorozcem* (Kartka z dziejów gdańskiej medycyny XVII w.). „Rocznik Gdański”, t. 14, 1955.
4. *Tło społeczne medycyny gdańskiej w epoce odrodzenia*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, nr 1/1956.
5. *Historia gdańskiego cechu chirurgów (1454—1820)*. Wrocław—Warszawa 1957.
6. *Szpitala wojskowe na terenie Zamojszczyzny. Wspomnienia lekarza z kampanii wrześniowej 1939 r.* „Archiwum Historii Medycyny”, nr 4/1957.
7. *Exlibris medici polacchi contemporanei*. „Minerva Medica”, t. 53, 1958.
8. *Ludwik Rydygier, Outstanding Polish Surgeon (1850—1920)*. „Polish Medical Science and History Bulletin”, nr 6—7/1958.
9. *Sur l'histoire de la médecine de Gdańsk*. [W:] *Actes du VIIIe Congrès International d'Histoire des Sciences, Florence—Milan 3—9 Septembre 1956*. T. 2. Vinci (Firenze)—Paris 1958.
10. *Surgery in Gdańsk (Danzig) in the XV—XVIII Centuries*. „Polish Medical Science and History Bulletin”, nr 6—7/1958.
11. *Wędrowni operatorzy w Gdańsku w XVI—XVII w.* „Rocznik Gdański”, t. 15—16, 1956—1957 [1958].
12. *Ekzlibrisy publicznych księgozbiorów lekarskich w Polsce*. „Biuletyn Głównej Biblioteki Lekarskiej”, nr 1/1959.
13. *Ungarn und Danzing in medizinischer Beziehung im XVI—XVII Jahrhundert*. „Communicationes Bibliothecae Historiae Medicinae Hungaricae”, t. 15—16, 1959.
14. *Medycyna w Gdańsku w dobie odrodzenia*. Wrocław—Warszawa 1960.
15. *Polnische Mediziner in Basel im XVI—XVII Jahrhundert*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, Sonderheft 1960.
16. *Die Bibliothek eines Barbiers aus dem Jahre 1550*. „Centaurus”, nr 2/1961.
17. *Ludwik Rydygier (1850—1920)*. Warszawa 1961.
18. *Księgozbiór gdańskich lekarzy Krzysztofa i Henryka Heyllów*. [Współautor: Maria Pelczarowa]. Gdańsk 1963¹.
19. *Ludwik Rydygier (1850—1920)*. [W:] *Sześćsetlecie medycyny krakowskiej*. T. 1: *Zyciorusy*. Kraków 1963.
20. *Prof. dr Ludwik Zembrzusi*. „Polski Przegląd Chirurgiczny”, nr 6/1963.
21. *Ludwik Rydygier (1850—1920)*. „Polski Tygodnik Lekarski”, nr 35/1964.
22. *Rzut oka na rozwój szpitalnictwa w dawnym Gdańsku*. [W:] *XX-lecie Szpitala Wojewódzkiego im. Kopernika w Gdańsku*. Gdańsk 1966.
23. *Historia chirurgii w Polsce. Cz. I: Chirurgia okresu cechowego*. Wrocław—Warszawa—Kraków 1967².
24. *Pobyty Janusza Abrahama Gehemy w Gdańsku w 1698 r.* „Archiwum Historii Medycyny”, nr 1/1967.
25. *Polski słownik biograficzny*. T. 8—9. Wrocław—Warszawa—Kraków 1960—1961. T. 13. Wrocław—Warszawa—Kraków 1967—1968. *Gralath Daniel; Hammen Ludwik; Hanow Krzysztof* [współautor: W. Chojnacki]; *Heyll Krzysztof; Hierowski Bartłomiej; Knauer Tomasz; Kohen Eleazar; Kohn Tobiasz; Kosiński Julian; Krajewski Władysław*.

¹ Por. recenzję S. Szpilczyńskiego w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki”, nr 1—2/1965, ss. 150—152.

² Por. recenzję B. Seydy w „Kwartalniku”, nr 2/1963, ss. 439—442.